Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · “Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini t... DOI: 10.5281/zenodo.24320430

ta´minlashning ustivor yo´nalishlari´ mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINI BARQARAR RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK YO‘NALISHLARI

Shakirova Yulduz Saydaliyevna
Menejment kafedrasi dotsenti, Farg‘ona politexnika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada barqaror rivojlanishga erishishning strategik yo‘nalishi sifatida O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayoni ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu muammolarni hal qilishning mumkin bo‘lgan yo‘llari va O‘zbekistonda yashil rivojlanish strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish bo‘yicha tavsiyalar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, infratuzilma, ekologiya, tabiiy resurslar, chiqindilarni utilizatsiya qilish, atrof-muhit.

O‘zbekiston uchun yashil iqtisodiyotning afzalliklari atrof-muhit sifatini yaxshilash, qazilma boyliklarga bog‘liqlikni kamaytirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishni o‘z ichiga oladi. Biroq barqaror rivojlanish yo‘li oldida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, qayta tiklanadigan energiya manbalari infratuzilmasini rivojlantirish, qarorlar qabul qilish jarayonida fuqarolik jamiyati ishtirokini ta’minlash kabi vazifalar turibdi.

Iqlim tez o‘zgarib borayotgan va tabiiy resurslar kamayib borayotgan hozirgi davrda barqaror va ekologik toza iqtisodiyotga o‘tish ko‘plab mamlakatlar uchun zaruriyatga aylanib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi ham bu global tendentsiyadan chetda qolmadi va atrof-muhit sifatini yaxshilash, atrof-muhitga salbiy ta’sirini minimallashtirishga qaratilgan yashil inqilob yo‘liga o‘tmoqda. O‘zbekistondagi yashil inqilob nafaqat moda yo‘nalishi, balki mamlakat taraqqiyotining strategik muhim yo‘nalishidir.

O‘zgaruvchan iqlim va tabiiy resurslarning tugashi tahdid solayotgan bir sharoitida barqaror rivojlanish zaruratga aylanadi. Iqlim tez o‘zgarib toza va tabiiy resurslar tez kamayib borayotgan jarayon davomida ekologik toza iqtisodiyotga o‘tish ko‘plab mamlakatlar uchun zaruriyatga aylanib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi ham bu global tendentsiyadan chetda qolmadi va atrof-muhit sifatini yaxshilash, atrof-muhitga shikast ta'sirini minimallashtirishga qaratilgan yashil iqtisodiyot yo‘liga o‘tmoqda. O‘zbekistondagi yashil ingilob bu trend emas, balki mamlakat taraqqiyotining strategik muhim yo‘nalishidir. Iqlimning o‘zgarishi va tabiiy resurslarning tugab borishini e’tiborga olgan holda to‘g‘ri xulosalar ishlab chiqish zaruratga aylanadi.

Tabiiy resurslarga boy O‘zbekiston nafaqat hozirgi, balki kelajak avlodlar farovonligini ta’minlaydigan ekologik toza va energiya tejamkor iqtisodiyotni yaratishga intilmoqda.

Yashil iqtisodiyot - bu Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo‘yicha Dasturi (UNEP) tomonidan ishlab chiqilgan iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi bo‘lib, u barqarorlik va iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy adolat va atrof-muhit muhofazasi o‘rtasidagi muvozanatga intilishni ta’minlashga yo‘naltirilgan. Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi odamlarning farovonligi va ijtimoiy tengligini oshirish, ekologik xavf va ekologik defitsitlarni sezilarli darajada kamaytirishdir. Yashil iqtisodiyotning asosiy g‘oyasi qayta tiklanmaydigan tabiiy resurslarga qaramlikni kamaytirish uchun resurslardan samaraliroq va mas’uliyatli foydalanishdir.

- energiya samaradorligi va qayta tiklanadigan energiya manbalari;
- tabiiy resurslardan samarali foydalanish;
- ekologik turizm;
- chiqindilarni utilizatsiya qilish va qayta ishlash;

Published: 23.12.2024

Cite this article: Shakirova Yulduz Saydaliyevna (2024). O‘zbekiston iqtisodiyotini barqarar rivojlantirishning strategik yo‘nalishlari. Emro Science and Education, 1(4). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320430

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

– yashil infratuzilma;
– yangi ish joylari;
– iqtisodiy o‘sish.

Ushbu kontseptsiya doirasida muayyan tarmoqlar, xususan, iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy sohalar faol rivojlanmoqda bu esa, barqaror va ekologik toza iqtisodiyotni yaratishga xizmat qilmoqda.

Energiya samaradorligi minimal chiqindilar bilan maksimal ishlashga erishadigan energiyadan foydalanish darajasini bildiradi. Qayta tiklanadigan energiya manbalari - tabiatda o‘z-o‘zidan yangilanadigan yoki nisbatan tez tiklanadigan energiya manbalari, masalan, quyosh, shamol, gidroenergetika va boshqalardir.

Tabiiy resurslardan barqaror foydalanish - bu resurslardan kelajak avlodlar uchun ularni saqlash va yangilashni ta'minlaydigan tarzda foydalanishni anglatadi. Bu tabiiy resurslarga g‘amxo‘rlik qilish, ifloslanishni minimallashtirish, inson faoliyatining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun muqobil energiya manbalari va materiallarini izlashni o‘z ichiga oladi

Ekoturizm tabiatni asrash, ekologik barqarorlikni saqlash va mahalliy aholini atrof-muhitni muhofaza qilishga jalb etishni maqsad qilgan turizm turidir. Ekologik turizm sayohatchilarga atrof-muhitga zarar etkazmasdan tabiiy go‘zallik, noyob hayfonot va o‘simlik dunyosidan bahramand bo‘lish imkonini beradi. Turizmning bu turi tabiatga ongli munosabatda bo‘lishni targ‘ib qiladi va uni kelajak avlodlar uchun saqlab qolishga yordam beradi [3].

Chiqindilarni boshqarish va qayta ishlash - bu chiqindilarni qayta ishlatish va poligonga yuboriladigan chiqindilar miqdorini minimallashtirishga qaratilgan jarayonlar. Qayta ishlash yangi mahsulotlar yoki energiya ishlab chiqarish uchun chiqindilarni ikkilamchi xom ashyo sifatida ishlatishni, shuningdek, kompostlash va qayta ishlash jarayonlarini o‘z ichiga oladi. Qayta ishlash (retsikling) - bu yangi mahsulot ishlab chiqarish uchun chiqindilarni qayta ishlash orqali materiallar olish jarayonidir.

Yashil infratuzilma - bu tabiiy va yarim tabiiy elementlar, ya’ni bog‘lar, o‘rmonlar, daryolar, ko‘llar va boshqa yashil hududlar tizimi bo‘lib, ular shahar muhitiga integratsiyalashgan va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Bu havo ifloslanishini kamaytirishga, shovqin izolatsiyasini oshirishga, qulay mikroiqlimni yaratishga, ekologik barqarorlikni va shaharlarning jozibadorligini yaxshilashga yordam beradi.

Yashil inqilob yashil loyihalarni ishlab chiqish, amalga oshirish va qo‘llab-quvvatlash uchun ekologiya, muhandislik, fan va ta’lim sohalaridagi mutaxassislarga bo‘lgan talabni oshirishda muhim manba bo‘lishi mumkin. Mazkur yo‘nalishlarda yangi ish o‘rinlarining yaratilishi innovatsiyalar rivoji, iqtisodiy o‘sish va fuqarolarning hayot sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Yashil iqtisodiyotga o‘tishda yangi tarmoqlarni rivojlantirish, yangi bozorlarni yaratish, yashil texnologiyalar va infratuzilmaga investitsiyalarni ko‘paytirish, ekologik xavflarni va chiqindilarni boshqarish xarajatlarini kamaytirish orqali iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish mumkin. Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish, innovatsiyalar va mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tishining ijobiy tomonlari bilan bir qatorda, mamlakatimizda yashil rivojlanish strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun muammolar va ularni hal etish yo‘llarini ham ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Ekologik inqilobning asosiy kamchiliklari quyidagilar bo‘lishi mumkin:

1. Yuqori xarajatlar. Yashil iqtisodiyotga o‘tish yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, ishlab chiqarish quvvatlarini yangilash va kadrlar tayyorlashga katta miqdorda sarmoya kiritishni talab qiladi. Bu, ayniqsa, byudjetda taqchillik bo‘lgan

mamlakat uchun moliyaviy jihatdan qiyin kechishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun hukumat yashil texnologiyalarni rivojlantirish va ishlab chiqarish quvvatlarini yangilash uchun subsidiyalar va grantlar shaklida moliyaviy yordam ko‘rsatishi mumkin. Bu korxonalarning moliyaviy yukini kamaytirishga yordam beradi va yashil iqtisodiyotga o‘tishni osonlashtiradi.

2. Raqobatbardoshlikning pasayishi. Yashil iqtisodiyotga o‘tish ishlab chiqarish tannarxining oshishiga, tovar va xizmatlarning jahon bozorida raqobatbardoshligining pasayishiga olib kelishi mumkin. Bu ayniqsa, boshqa davlatlar ham tegishli choralar-tadbirlarni qo‘llamasa, mamlakat iqtisodiga salbiy ta'sir ko‘rsatishi mumkin, Yashil iqtisodiyotga o‘tish davrida raqobatbardoshlikni pasaytirish muammosini hal qilish yo‘llaridan biri global bozorda yashil innovatsiyalar va mahsulotlarni rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish bo‘lishi mumkin. Xususan: yashil savdo shartnomalarini shakllantirish, eksportchilarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, yashil brendlarni ilgari surish.

3. Resurslar cheklanganligi. Yashil iqtisodiyotga o‘tish neft, gaz va ko‘mir kabi ba'zi tabiiy resurslardan foydalanishni cheklashni talab qilishi mumkin. Bu eksport tushumlarining qisqarishiga va savdo balansining buzilishiga olib kelish ehtimolligini keltirib chiqaradi. Shu munosabat bilan iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish: neft, gaz va ko‘mir eksportiga qaramlikni kamaytirish uchun yashil sanoatni rivojlantirish va muqobil chora-tadbirlar qo‘llanilishini toqazo qiladi. Shuningdek, muqobil daromad manbalarini rivojlantirish: qishloq xo‘jaligi, kichik biznes, ekoturizm va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish, resurs eksportidan tushgan daromadlar hisobidan yo‘qotishlarni qoplash.

4. Hayot tarzini o‘zgartirish zarurati. Yashil iqtisodiyotga o‘tish aholining iste’mol odatlari va turmush tarzini o‘zgartirishni talab qiladi. Avtomobildan foydalanishni qisqartirish yoki qayta tiklanadigan energiyaga o‘tish kabi ba’zi siyosatlar ommabop bo‘lmasligi va muholifatni jalb qilishi mumkin. Ushbu muammoni ko‘rib chiqishning bir necha yo‘li mavjud:

- ta’lim va axborot;
- Jamoatchilik va jamoalar bilan hamkorlik qilish;
- biznesni qo‘llab-quvvatlash va jalb qilish;
- yetakchilikni professional tarzda namoyish etish;
- tajriba almashish va bilimlarni uzatish.

5. Tajriba va ekspertizaning etishmasligi. O‘zbekistonda yashil texnologiyalar va amaliyotlar sohasida yetarlicha tajriba va ekspertiza yetishmasligi mumkin. Bu o‘tish jarayonini sekinlashtirishi va xorijiy mutaxassislar va sarmoyalarni jalb qilishni talab qilishi mumkin. O‘zbekistonda ushbu muammoni hal qilish uchun yashil texnologiyalar va amaliyotlar sohasida tajribaga ega xorijiy mutaxassislarni faol jalb etish, shuningdek, ekologik toza sanoatni rivojlantirish va mahalliy kadrlar tayyorlash uchun xorijiy sarmoyalarni jalb qilish zarur. Xorijiy kompaniya va tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalarini o‘rnatish ham yashil iqtisodiyotga o‘tishni tezlashtirishi mumkin.

O‘zbekistondagi yashil inqilob barqaror rivojlanish yo‘lidagi muhim qadamdir. Qiyinchilik va to‘siqlarga qaramay, yashil texnologiyalar va amaliyotlarga strategik o‘tish atrof-muhit ifloslanishini kamaytirish, iqtisodiyotni rivojlantirish va jamiyat farovonligini oshirish uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda. Xorijiy mutaxassislar, sarmoyalarni jalb qilish va boshqa davlatlar bilan tajriba almashish O‘zbekistonga o‘z fuqarolari va tabiati uchun yashil va barqaror kelajak yaratish bo‘yicha o‘zining ulkan maqsadlarini samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Adabiyotlar:

1. Навстречу «зелёной» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности / Штайнер А., Айрис Р., Бесса С. и др.: ЮНЭП/Грид Арендаль, 2011. С. 17.
2. Гареев Р. Р., Романюк А. В. Особенности развития мирового зеленого туризма // Colloquium-journal. 2019. № 15-2 (39). С. 37-39.
3. Максимов И.Э. Состояние и перспективы использования экозащитных систем в решении проблем отходов // Муниципальные и промышленные отходы: способы обезвреживания и вторичной переработки - аналитические обзоры. Новосибирск, 2017, серия Экология.
4. Каххорова М.А., Шакирова Ю.С. Зелёная Революция: Узбекистан на пути к устойчивому развитию. Progress Annals: Journal of Progressive Research Valdivia, Los Ríos, Chile Volume 02, Issue 06, June 2024.

TIJORAT BANKI KAPITALI VA UNING YETARLILIGI SHARTLARI

Kunduzova Kumrixon Ibragimovna
Farg‘ona politexnika instituti, “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi dotsenti i.f.n.
k.kunduzova@ferpi.uz

Annotatsiya. Mazkur ishda tijorat banki kapitalining asosiy nazariy jihatlari ko‘rib chiqiladi va uning yetarliligi shartlari belgilanadi. Shuningdek tijorat banklarida kapital yetarliligi talablari, ularning moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy tizimdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Bank kapitalining yetarli darajada bo‘lishi banklarning tobora o‘sib borayotgan moliyaviy ehtiyojlarini qondirish, tavakkalchiliklardan himoya qilish, shuningdek, iqtisodiy tizim barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu ishda tijorat banklari kapitalining yetarliligini ta’minlashdagi xalqaro talablar va ularning O‘zbekiston sharoitida tatbiq etilishi ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: tijorat banklari, kapital yetarliligi, bank tizimi, moliyaviy barqarorlik, tavakkalchiliklar, xalqaro standartlar..

Iqtisodiyotdagi inqirozli vaziyatlar sharoitida bank sektorini rivojlantirish va uning barqarorligini oshirishning muhim sharti o‘z mablag‘lari (kapitali) miqdorini oshirish hamda uning sifatini muntazam yaxshilash nazarda tutiladi bu har tomonidan qabul qilinadigan risklarni kapital bilan qoplashning yetarli darajasini ta’minlash hisoblanadi. Shu munosabat bilan kredit tashkilotlarining kapital bazasini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar O‘zbekistonda bank biznesini rivojlantirishda asosiylardan biri hisoblanadi.

Bankning kapitalini boshqarish deganda kredit tashkiloti o‘z daromadlarini rejalashtiradigan va ishlab chiqaradigan, shuningdek bank faoliyatiga xos bo‘lgan xatarlarni nazorat qiladigan jarayon tushuniladi. Boshqaruv jarayonining birinchi bosqichi moliya bozorlaridagi o‘zgaruvchan vaziyat sharoitida kapitalni safarbar qilish maqsadida kredit tashkiloti faoliyatining barqarorligi uchun asos bo‘lgan rejalashtirishga asoslangan strategiyani ishlab chiqishdan iborat.

Kapital bankning moliyaviy faoliyatini tahlil qilishning asosiy ko‘rsatkichlaridan biridir. Uning yetarliligi kredit tashkilotining moliyaviy barqarorligini baholash uchun ishlatilishi mumkin. Yetarli kapitalni jalb qilish va saqlash so‘nggi yillarda bank sohasidagi eng jiddiy muammolardan biridir. Kapitalga bo‘lgan ehtiyojning sabablari shundaki, kapital bankka o‘zining asosiy funksiyasini - kredit va investitsiya siyosatini amalga oshirish, foyda olish uchun zarur resurs bazasini ta’minlashga imkon beradi. Bank